

Kerényi Mari

A gyerekeket kérdezte valaki?¹

– teszi fel a kérdést a Felforgatókönyv vitájának beharangozója.² A legjobb volna nem megfélekezni róluk, mikor a közoktatás elkerülhetetlen megújításáról beszélünk.

Márpedig a (nemcsak magyarországi) közoktatás megújítása valóban halaszthatatlan, hiszen a tudományos kutatások eredményei és a napi tapasztalat egyaránt azt mutatják, hogy a jelenlegi rendszer kontraproduktív. A különböző szabályozók által közvetített elvárások és az ezeket követni igyekvő gyakorlatok kudarcot termelnek, s ezek következményeit a gyerekek szenvedik el.

Forrás: A szerző szerkesztése

A hatévesen iskolába kényszerített gyerekek tömegét kötelezi évisméltésre az iskola, s aztán magyarázhatja nekik és a szüleiknek, aki meg tudja magyarázni, hogy az a 4 000 (!) gyerek nem megbukott, hanem... mit is?

A nagyon különböző gyerekek számára az egyéni tanulási mód lehetőségét kizárólag a valamilyen fogyatékoság hivatalos elismerése jelentheti:

A diszgráfia, diszlexia, diszkalkulia diagnózis felmenti őt az írás-olvasás-számolás részei vagy teljes egésze alól. Az így diagnosztizált gyerek fejlesztését az intézmény „kiszervezi” a napi működésből, tulajdonképpen a felmentés legalább annyira szól a pedagógusnak, mint a gyerekeknek. A nevelési tanácsadók és szakértői bizottságok munkatársai számára pedig nemcsak

¹ A cikk a Felforgatókönyv (a remélt rendszerváltozás forgatókönyve) közoktatási fejezetét készítő pedagógus munkaközösség felkérésére/számaára készült.

² A közoktatási fejezet vitája 2025.10.25-én zajlott le a Kossuth Klubban (Budapesten).

az a kérdés, hogy objektíven milyen is a vizsgált gyerek, hanem hogy milyen diagnózis segíti majd a legjobban átverekedni magát a számára idegen iskola világán.

„A jelen oktatási rendszerbe kényszerített gyerekeknek semmi okuk és lehetőségük nincsen arra, hogy olyanok legyenek, mint akárcsak az ötven évvel ezelőtti gyerekek, és esély sincsen arra, hogy megfeleljenek az ósdi elvárásoknak. A gyerekek fejlődése főbb vonalakban persze nem változott meg, és kívülről nézve nem sokban különböznek a korábban iskolába járó gyerekektől. Talán emiatt erős a látszat, hogy beleillenek abba a kulturális evolúciót figyelmen kívül hagyó, fiktív, művi világba, amit az oktatás teremt. Pedig éppen azokon a területeken – információ, tudás, tanulás –, amelyekkel az oktatás foglalkozik, a gyerekek fejlődése, képességei, érzelmei, motivációi jelentősen megváltoztak... A gyerekek fiziológiai, kognitív, pszichológiai és társas-érzelmi szinten is jelentősen eltérnek attól, amire az iskola számít.

Az oktatásnak azonban nem csak a gyerekek megváltozott fejlődése és sajátosságai okoznak gondot. A legnagyobb probléma, hogy a gyerekek jelenleg jobban különböznek egymástól, mint az ötven évvel ezelőtti gyerekektől. A jelentős és gyors változás fontos velejárója ugyanis a diverzitás növekedése. Ezért a személyre szabott tanulási környezet létfontosságú, és nem azt jelenti, hogy a pedagógusok differenciáljanak – hogyan tudnának a jelen helyzetben? A tanítás teljes átalakítására van szükség” – mondja Gyarmathy Éva (web 1).

Forrás: Nagy Fanni archívuma

De hogyan kezdjük hozzá? Meglehet, hogy többre megyünk, ha megfordítjuk a kérdést és őket kérdezzük meg: hát ti meg kik vagytok? Merrefelé mentek, mi érdekel, mit fogadtok magatokba a mindannyiunkat körülvevő világból? Induljunk ki egy valós történetből, nézzük meg, mit üzen nekünk a két gyerek!

Barna (8 éves) egy matematikai probléma kapcsán mesélte Marcinak (7 éves):

- *A három és a négy között van a pí; annyira nehéz ezt meghatározni, hogy konkrétan végtelen szám kéne ahhoz, hogy leírjuk.*

Marci elhült. Ez lehetetlen! Ellenvetésére Barna még jobban kifejtette a dolgot:

- *Én nem mondtam, hogy végtelen szám van a négyes és hármas között, én csak azt mondtam, hogy van egy szám, amit csak úgy tudunk leírni, hogyha végtelen számot felhasználunk ehhez, tehát végtelen számú számot.*

Marci nagyon megakadt ezen, hiszen a hármas és négyes között semmi nincsen. Ezt biztosan csak Barna találta ki. Mutatta is az ujján a kollégáknak, hogy nézzék csak meg, szemmel láthatóan nincs ott semmi. Egész nap ezen pörgött, semmi más nem kötötte le. A kollégák próbálták elmagyarázni, hogy vegyél egy tortát, az egy, egy teljes egész, de ha elfelezzük, akkor az egy tortán belül az már kettő, de kettő fél, 0,5, másképpen $\frac{1}{2}$... Nem sikerült, sehogy se. A dolog azonban ment tovább benne, nem hagyta nyugodni. A hétvégén is ez foglalkoztatta, addig töprengett, mígnem rátalált a megoldásra. Otthon így számolt be a megszületett felismerésről: *Ha létezik olyan, hogy fél perc, akkor nyilván több számnak is lennie kell 0 és 1 között. Mégpedig, ha van negyed, nyolcad, tizenhatod stb., akkor FELTÉTELEZEM, végtelen sok szám van ott. Valaki egyszer azt mondta a ZK-ban³, hogy a 3 és a 4 között is végtelen sok szám van, pl. 3,14. – és ugrált hozzá a felismerés szülte örömeiben. Hétfőn pedig ezzel fogadta kedves kollégáinkat: „Tudod, min lehet napokig vitatkozni? Hát azon, hogy két szám között van-e valami, vagy nincs.”*

Mi történt azon a hétvégén Marci fejében?⁴ A hétéves gyerek mélyen megrendült attól, amivel találkozott, nem hagyta nyugodni, muszáj volt a mélyére hatolni, a végére járni. S egyszer csak megszületett benne a bizonyosság: hát így van! Heuréka!⁵

A történet szereplői kisiskolás nebulók, akik nem találták a helyüket a közoktatásban, de mondhatjuk fordítva is: a közoktatás nem tudott velük mit kezdeni. Kétségtelen, ez a beszélgetés is azt tanúsítja, a köztük zajló interakció, a bennük zajló folyamat nem illeszthető a NAT és a kerettantervek által szabott elvárásokhoz, közben meg biztosak vagyunk benne, hogy valami lényegi, valami felemelő történt. Mi kellett hozzá, hogy megtörténhessék?

- Szabadság, hogy azzal foglalkozzanak, ami igazán érdekli őket.
- Inspiratív környezet, ami sokféle ismerettel, élménnyel kínálja meg őket.
- Idő, hogy el tudjanak mélyülni az általuk fontosnak tartott dologban.
- Figyelem, mely meglátja és támogatja a bennük alakuló tudást.

Nézzük hát innen a dolgot! Mire van szüksége Barnának és Marcinak ahhoz, hogy komoly diskurzusukban tovább tudjanak ásni a világ dolgainak mélyére?

A **Felforgatókönyv**ben megfogalmazott gondolatok errefelé mutatnak. A meghívott szakértők a műhelybeszélgetéseken több szempontból is megvitatták az iskola világának szükséges megújítását. Alább csak a leghangsúlyosabban előkerülő felvetések következnek.

Minden szakember egyetért abban, hogy az iskolának olyan helyé kell válnia, ahol a gyerekek fontos és érdekes dolgokkal találkozhatnak. Ehhez nemcsak a tananyag, a NAT, hanem az egész struktúra újragondolására van szükség. Legyen minimális a kötelező és gazdag a választható. Az iskolai tevékenység az első 6 évben a gyermek fejlődésére és képességszerkezetének formálódására fókuszáltnak, majd ezeket kiegészítve az érdeklődési területek figyelembevétele és szélesítése által segít a világ megismerésében.

³ Zöld Kakas Líceum – az iskola, ahová a gyerekek járnak

⁴ Ezt a rendkívüli eseményt, amikor létrejön az új tudás, nevezi a konstruktív pedagógia *fogalmi váltásnak*.

⁵ A történet *Az atipikus tehetség világelsajátítása* című konferencián hangzott el 2024 májusában, url: <https://www.youtube.com/watch?v=qc5C1ER7U4Y> (Letöltés ideje: 2025.10.15.)

Hogy ez mindenki számára megvalósítható legyen, mindenekelőtt a döntés lehetőségére és szabadságára – autonómiára van szükség. A kötelezőség terhei alól felszabadult, alkotó emberi lét lehetősége a pedagóguspálya vonzerejét legalább annyival növeli, mint a méltányos bérezés bevezetése. A lehetőségek megteremtéséhez tartozik a pedagógus számára biztosított szabadság és források, hogy mindezzel tudjon élni. Az autonóm ember tud csak autonóm embert nevelni. *Egy utasításokat követő szemlélet erre alkalmatlan, és a kiszolgáltatottságot adja tovább. Márpedig az autonómia a változó világban a túlélés eszköze.*⁶

A pedagógusoknak kevés előírásra, ám eszközökre, módszerekre, egészen konkrét feladatbankokra van szükségük. Ha megfelelő muníciót kapnak, automatikusan meg tudják oldani a feladatukat. *Olyan ez, mint mikor a víznek a homokban csatornákat építettünk. A víz tudta, merre kell menni, nem kellett ajánlani. Az utat a lehetőségek biztosítják.*

Forrás: Vitéz Ádám archívuma

A szaktárgyi munkaközösségek mellett a gyerekek, gyerekcsoportok köré is szerveződhetnek együttműködő pedagóguscsoportok. A személyes, bizalomteli kapcsolatokat jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, ennek támogatásához, érvényesítéséhez ismét csak szemléletváltás szükséges. Nagyon is elképzelhető, hogy a különböző professziók, pl. pszichológus és szakos tanár, vagy gyógypedagógus és tanító, stb. nem külön szakemberben vannak jelen az iskola világában. Nem a hiányt pótolandó gyorstalpalókra, hanem tényleges, érdemi képzésre, képzettségre van szükség. Ennek a lehetőségnek a megnyitása a képzések, továbbképzések átalakítását igényli, miközben a tanár személyes megújulását, rekreációját is támogathatja – ha kap hozzá elég időt, anyagi és erkölcsi támogatást.

⁶ A dőlt betűs idézetek Gyarmathy Éva hozzászólásai a *Felforgatókönyv* műhelybeszélgetéséhez.

Ahhoz tehát, hogy a pedagógusnak a döntéseihez elegendő muníciója legyen, elengedhetetlen a pedagógusképzés átalakítása, megújítása is.

És már ott is tartunk, ahol kezdtük: ha a gyerekeket kérdezzük, hát az egészet valóban fel kell forgatni.

Felhasznált irodalom

Gyarmathy Éva (2025): *Ha gond van a gyerekkel, gond van a társadalommal*. Válasz Online, 2025.10. 28. Url: <https://www.valaszonline.hu/2025/10/28/gyarmathy-eva-tanitas-kozoktatas-atalakitas/> (Letöltés ideje: 2025.10.15.)